

Hofmansgave

Af Olaf Andersen

Om nogen fynsk herregård med rette kan kaldes et Torneroseslot, så må det vist være denne.

Hofmansgave ligger på en afsides plet af Nordfyn, en tidligere ø, endnu en verden for sig selv, til den ene side Odense Fjord, til den anden enge og lavtliggende marker. Skjult mellem høje træer åbenbarer den sig først, når man er lige ved indkørslen.

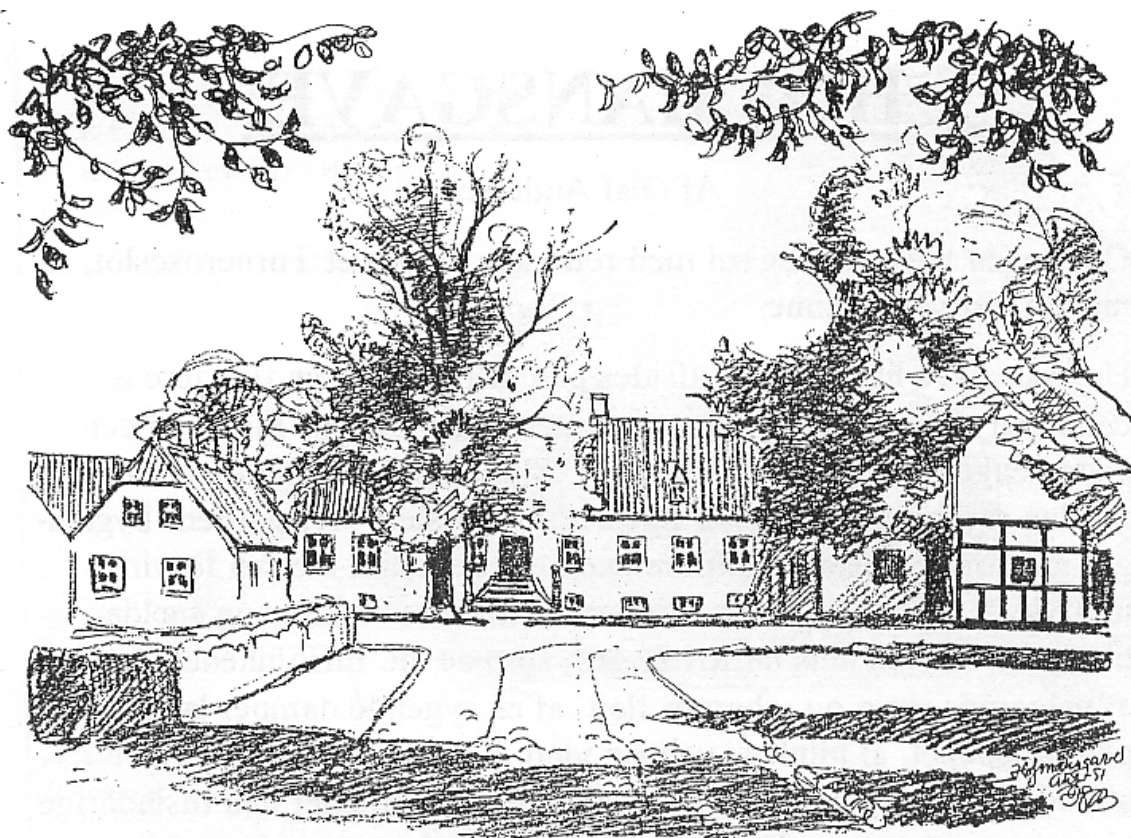
Avlsgårdens bygninger gør for de flestes vedkommende et mærkeligt næsten forvirret indtryk af ælde, og i haven vrir det af sære vækster og sjældne blomster, som til dels får lov at gro, som de vil.

Ensomheden brydes af mågernes skrig og vibernes fløjt, af en rygende damper langt ude på fjordspejlet, af himlens vejr og vind. Krattet, der vokser ved strandbredden og på de nærliggende holme, fortæller den tusindårige historie om stormen, der tvinger de levende væsener i knæ.

Men i borggården knejser rank og himmelstræbende den stolte, dejlige lind, Hofmansgaves vældige vartegn, som ved første øjesyn giver gården sit særpræg og sin stærke, højtidsfulde stemning.

Herude lå i middelalderen en borg, som efter øen, den opførtes på, bar navnet Knyle (at knyle, det vil sige at bli' mager). Adgangen til øen, var ikke som nu fra vest, men fra nord. I øvrigt findes der endnu et kær, som i sit navn Knylemarken, har en duft af middelalder over sig.

1484 nævnes Anders Drage som gårdens ejer, senere hører den ind under den fremragende adelsmand Jørgen Quitzow (død 1544), som var rigsråd, kansler og lensmand på Rugård. En senere ejer, Frederik Quitzow, byggede i 1588 en ny hovedbygning 2000 alen øst for den ældre gård og købte desuden gården Hasmark, som lå på en ø nord for Knyle; siden 1610 har de to ejendomme været forenede, om end Hasmark en tid endnu blev ved med at være en selvstændig gård.

HOFMANSGAVE

Den nye Knylegård fik navnet efter ejermanden og kom til at hedde Quitzowsholm. Sønnen, Henning Quitzow, giver i 1656 sin vordende hustru, Birgitte Gøye, skøde på gården. I 1677 sælger hun - som enke - begge gårdene til sin mands broder, Erik Quitzow, men i 1685 går de to ejendomme over til en ny slægt, Erik Quitzows datter Anne Margrethe, som var højagtet for sin lærdom og sin dømmekraft, afhændede den nemlig til sin fætter, Jens Rosenkrantz.

Ingen fynsk herregård har i tidernes løb gennemgået så mange navneskifter. Hver ny slægt, der rykker ind, synes at være bjergtaget af en uimodståelig lyst til at navngive gården efter sig selv. Nu kom altså Jens Rosenkrantz og kaldte den **Roseneje**. Han var Landsdommer og Amtmand over Nyborg Amt, en lærd herre og ejer af en stor bogsamling, som dog splittedes ad ved hans død i 1695.

Året efter døde hans enke, Beate Sehested. Hun synes at have været en af datidens driftige herregårdsfruer. Hun fik nemlig tilladelse til at lade bønderne udskibe korn fra Hals under toldvæsenets tilsyn. Blev tilladelsen misbrugt, skulle hun hver gang bøde 200 Rdl.

Hendes søn, Jørgen Rosenkrantz, var ligeledes på færde med at skaffe sig indtægter ud over dem, landbruget kastede af sig. Han solgte mursten til en bygmester i København og skulle i fem år levere 2½ million sten. Der er da også fundet stenrester i Fælledskoven. Men trods alle anstrengelser kunne han ikke holde stillingen.

I 1718 blev gården solgt ved en auktion til en af långiverne, Joh. Fr. Bøttiger, som straks fulgte det givne eksempel og døbte gården om til **Bøttigersholm**.

Den gamle gård syntes bestemt til at vandre fra hånd til hånd. I 1700-tallet finder vi stadig nye navne knyttet til herregården på Knyle, indtil den i 1780'erne kommer i havn hos slægterne Hofman og Bang. Blandt dem, der sad der i mellemtiden, er der kun grund til at dvæle ved major Joh. D. Lange, som gjorde øen landfast ved at opføre to dæmninger, en mod nord og en mod sydvest. Den første blev gennem 100 år hovedindkørslen til gården.

1783 overtages Bøttigersholm af Niels de Hofman fra Skerrildgård i Bjerger Herred ved Horsens. Han var teologisk kandidat, Landsdommer og amtmand, og historieskriveren, Hans Gram, giver ham skudsmål i højstemte ord: "hellig lærdoms dyrker, fromheds og alle dyders ivrige tjener, en god mand, kommen af godt folk". Niels Hofman opførte den nuværende hovedbygning som et trefløjet hus i rokokostilen og i eet stokværk med høj kældersokkel, stentrappe, kviste og tegtag. Hovedfløjen er grundmuret, sidefløjene af bindingsværk; helheden stilfuldt og tiltalende.

Niels Hofman Bang.

I 1784 gør Niels Hofman gården til et stamhus for sin søsterdattersøn, Niels Bang, som går ind på at ændre sit navn til Hofman (Bang) og at føre Hofman-ættens våben, og siden har gården båret navnet **Hofmansgave**. Allerede året efter døde Niels Hofman, og bestemmelsen om stamhuset trådte i kraft. En tid lang styredes godset på udmærket måde af Kaptajn Bang, der også fortjener at mindes som den, der plantede linden i borggården.

Niels Hofman (Bang) var en ivrig dyrker af naturhistorie og skaffede sig efterhånden rige samlinger af planter og stenarter. Hans anden store interesse var landhusholdning, og på dette område kom han til at sætte dybe spor i sin egn. Han ville bl.a. lære folk at dyrke kartofler; når et hus blev fæstet bort, måtte husmanden gå ind på hvert år at dyrke 4 skp. land med kartofler af en jordlod på 9 tdr. land. Til at begynde med ville bønderne ikke spise af knoldene, som regnedes for svineføde. Så indbød herremanden dem til en middag, hvor de fik kartofler, tilberedt på forskellig måde, og fra nu af gik den nye spise sin sejrsgang over egnen.

Hofinan (Bang) opmuntrede også bønderne til at dyrke rajgræs som blanding i kløveren. Snart tog frøavlens fart, og i de nærmeste sogne solgtes årlig 80-100.000 pund græsfrø. Gennem Fyns Stifts patriotiske Selskab, som H. var formand for, virkede han for en bedre høravl, navnlig ved at indføre hørfrø fra Riga. På selve Hofmangave blev der sået 1-2 tdr. hørfrø om året. Gården havde en fast væver og 1829-40 vævedes 14.000 alen tøj. Al den humle, der var brug for i husholdningen, hentede man i gårdens store humlehøve. I det hele trivedes en rigt forgrenet virksomhed på den ensomme nordfynske gård.

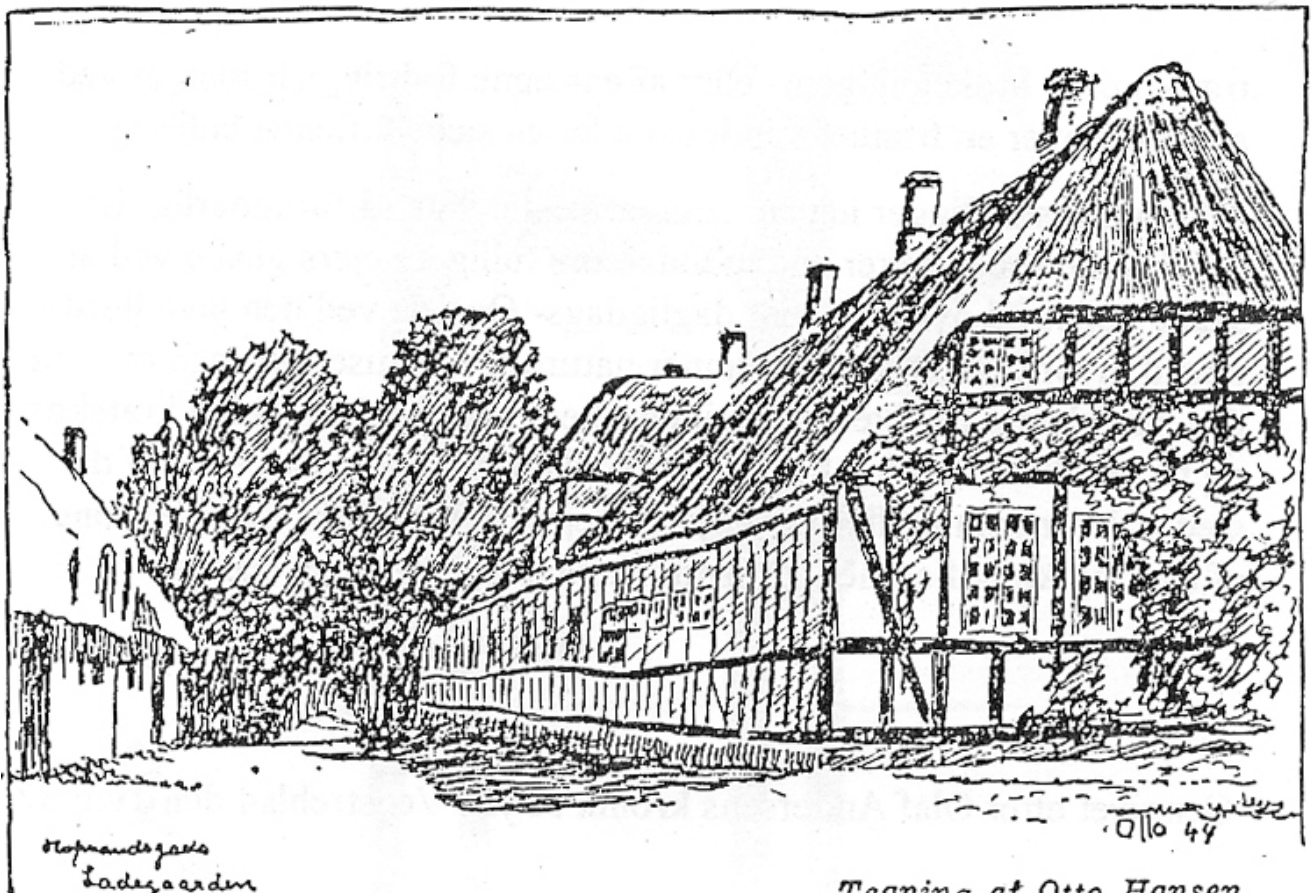
Af grønt ukrudt fra have og skov brændte man aske til brug, når der skulle vaskes. Der blev lavet stivelse af kartofler, eddike af umodne stikkelsbær, rosenvand, saft af berberisbuske, og i haven dyrkedes krydderurter og lægeplanter. 1801 blev der plantet træer på et stykke hedejord ved roden af Hals Odde; 1859 kunne granerne bruges som bygningstømmer ved opførelsen af Martinegården længere ude på den mærkelige, vindomsuste landtunge, som hører ind under Hofmangave.

1855 døde N. Hofman Bang og stamhuset blev overtaget af sønnen, N. E. Hofman-Bang, der siden 1841 havde haft gården i forpagtning. Ligesom faderen gik han med liv og varme op i landvæsen og have dyrkning. Som ung havde han været konsulent i fåreavl i Sverige, og i 1845 oprettede han på Hofmangave et landbrugsinstitut, hvor unge landmænd kunne få dels teoretisk, dels praktisk undervisning i landbrug. Haven var i forvejen i stort ry for sine hen ved 300 rosenarter og sine ejendommelige træer, hertil kom nu en stor mængde dværgfrugttræer, som i blomstringstiden tog sig overmåde kønt ud. En broder til stamhusbesidderen, J. Hofman Bang, havde i 1843 udsendt en fyldig og livlig beskrivelse af Odense Amt; han var senere i 20 år forpagter af gårdens landbrug.

N.E. Hofman-Bang døde i 1886 og efterfulgtes af sønnen af samme navn; dennes søn, direktør Hofman-Bang, er den nuværende ejer af Hofmangave.

Hofmansgave med Kaptajn Bangs store lind. Det vældige træ findes desværre ikke mere.

Hofmandsgaards
Ladegaarden

Tegning af Otto Hansen.

Fra Hofmansgave. — Den lange Bindingsværkfløj i Ladegaarden.

Den gamle gårds udlænger frembyder et ejendommeligt billede. Med den ærværdige linds bladesus i sit øre går man fra borggården ind mellem avlsbygningerne. Overrasket står man stille – for det er jo næsten som at vandre i en gammel købstads kringledede og krogede bindingsværksgader! Der er de morsomste fremspring og de mest maleriske kroge. Husene ligger tilsyneladende rent tilfældigt for hinanden – med skæve hjørner og skrå vinkler i to stokværk eller i ét, med stejle, mosgroede tegltage eller med stråtag, med åbne døre, porte og luger og med smårudede vinduer af den ægte gammeldags slags. Stilheden afbrydes af en vogns knirken eller et par klaprende træsko over brolægningen – eller af ens egne fodtrin, når man er ved at snuble over en frønnet vandpost eller en sæbeduftende balje.

Til modsat side ligger haven, som er næsten lige så forunderlig. En del sjældne træer bærer endnu vidne om tidligere ejeres glæde ved at skabe noget ud over det rent dagligdags. Og ude ved den lave fjordstrand, hvor træstammerne danner naturlige lysthuse, ser man over til den lyngklædte enebærode, til øen Leammer med sin lodne kratskov og til Munkebo Banke, bag byernes flagrende slør. Det er et af de steder, hvor man uvilkårligt trækker vejret dybt og frit, mens en tone af frisk og kølig fjernhed går som en havbølge gennem sjælen.

Gengivet efter Olav Andersens kronik i Fyns Venstreblad den 19. juni 1932.
Digitalisering og illustrationer ved Margit Egdal 29.1.2009.